ביום הרביעי למלחמה

ביום הרביעי למלחמה נשלחו שלושה טנקים לבדוק, אם מישהו שרד מהטנקים שנפגעו באזור חמוטל. הכוח עלה על מתחם של חטיבה מצרית מצוידת בטילים, והטנק שבו היה יגאל בן חיים ספג פגיעה ישירה. הוא היה בצריח, והטיל המצרי חדר ועבר דרך רגלו, שנקטעה. פציעה, שיקום, לימודים, 20 שנה בארצות הברית, חזרה ארצה. עבודה כפסיכולוג ברמב"ם. סיפור של 40 שנה

יגאל בן חיים, בן רמות מנשה, מקבוצת "סלע", הקבוצה הראשונה של הקיבוץ, בנם של דוד בן חיים ז"ל ורחל, נפצע ביום הרביעי למלחמת יום כיפור, בסיני, ואיבד את רגלו, והוא בן 22. 40 שנה עברו, וזו הפעם הראשונה שהוא מספר את סיפורו בפומבי.

מתי נפצעת?

"נפצעתי ביום הרביעי למלחמה, אבל בואי נתחיל מעט מוקדם יותר. ה-5 באוקטובר. יום כיפור. שבת. היינו חבר'ה צעירים, שיער ארוך של שנות ה-60, שנה אחרי השירות הסדיר, מדינת ישראל "חזקה מתמיד", "סמוך על סמוכמן יהיה בסדר" "יאללה תזרום"... לפחות, כך הבטיחו רוב המדינאים והגנרלים הבכירים והזחוחים של אז, אולי ממש כמו אלה של היום עם מסכות הגז נגד הסורים. הייתה שעת צהריים, היינו בבריכה משתזפים בשמש עם המתנדבים. יוסי קדוש הגיע בריצה וספק בצחוק אמר: "מה לא שמעתם? התחילה מלחמה. מתחילים לאסוף את החבר'ה באוטובוסים".

מה עשית אז?

"עבדתי בכותנה. בוססנו בבוץ העמק בשמש הקופחת כמו ג'מוסים. היינו לקראת קטיף. הייתי איתך (יונה) בצוות שארגן את החופש הגדול למוסדניקים. הייתי בסך הכול די ילד. צעיר לאחר שירות צבאי מתיש, כולל מלחמת ההתשה בדיונות אבק החול והחמרה של מדבר סיני. בצבא הייתי איש שריון. הספקתי כבר לעשות סבב מילואים קצר אחד. היה זה אימון הקמה של גדוד מילואים".

הייתה לי תחושה לא טובה

מתי גויסת?

"ב-18:00 באו אוטובוסים שאספו מהקיבוץ והמשיכו ליישובים נוספים. אני זוכר שנפרדתי מההורים. אני זוכר שאנשים באו להיפרד. משום מה אני זוכר לחיצת יד חמה של אברהם דיאמנט, שכנראה היה עבורי נציג "המשפחה הגדולה", הקיבוץ.

עלינו כמו גיבורים שהולכים לעשות 'זבנג וגמרנו', הרי כך הייתה מלחמת ששת הימים. בפנימיותי הייתה לי תחושה לא טובה. הייתה לי תחושה עמומה שהולכים לאיזה אבדון. כנראה כבר אז לא ממש האמנתי בכל 'היהיה בסדר' הישראלי 'האנחנו חזקים, נשבור להם את העצמות', של הגנרלים ושל יהירים רבים אחרים. התחושה הייתה שזה לא הולך להיות 'ששת הימים', אנחנו כובשים והם בורחים. אבל זאת הייתה רק תחושה. מילים לא ממש דוברו אז".

ספר על יום הגיוס ההוא.

"בהכשרתי הצבאית הייתי מפקד טנק. אספנו כל הלילה לוחמים, והגענו לשדה תימן ליד באר שבע, שם חיכו לנו הטנקים. מיד ניגשנו לבדוק ולחמש את הטנקים. חשכו עיניי: קיבלנו גרוטאה, שהגיעה כנראה מאימונים, טנק חבול, שבור; ללא קשר פנים בתוך הטנק וללא קשר אלחוטי החוצה.

חימשנו את הטנק והתחלנו לנוע בטורים ארוכים, ענקיים, לכיוון סיני. תוך כדי נסיעה בשיירות אינסופיות איבדתי את הפלוגה שלי בשל בעיות הקשר האלחוטי. זו הייתה תחושה איומה. פחד רב להיות לבד בתוך שיירה אינסופית שנעה לחזית... בסופו של דבר, כבדרך נס, כשהאיר השחר מצאתי את עצמי חונה בתוך הפלוגה שלי. הייתי מצוות בצוות לא מוכר. ביקשתי מהמ"פ להיות יחד עם חבר ותיק מטבעון, שהכרתי והתאמנתי איתו עוד מהסדיר. תחושת האי ודאות היא קשה. לפחות כשיש לידך מישהו מוכר, איכשהו הכול נעשה פחות מפחיד.

תוך כדי ההתארגנות הייתה עלינו התקפת טילים, ונשמעו פיצוצים עזים מקפיאי דם בסמוך אלינו. פתאום האפשרות להיפגע הייתה כל כך קרובה ומוחשית.

תפיסת הלחימה של אז הייתה בנויה על ניסיון העבר ממלחמת ששת הימים: אנחנו בדרך לעצור את ההסתערות המצרית בהסתערות נגדית, וזה יקרה, כמו אז, בקלות ובמהירות. אך זה לא היה ממש כך. היה בלגן גדול. לא הייתה תוכנית עבודה מסודרת עם מודיעין, וחיפוי רגלי לא היה בנמצא. שנים מאוחר יותר, כאשר טיפלתי ברמב"ם בחיילים ממלחמת לבנון השנייה, הסיפורים היו די דומים: דם,יזע, דמעות, עם הרבה אי מוכנות".

מה קרה אחר כך?

"ביום השני לאחר תפיסת שטח באזור הגזרה המרכזית, בואך אל תעלת סואץ, באוגדה של שרון עם התחבושת לראשו, אנו מקבלים פקודה בקשר כאילו זה היום השביעי של מלחמת ששת הימים: 'קדימה, הסתער!' מתוך תקווה שהמצרים יברחו. זה לא קורה. מתחילים להיפגע טנקים לידנו. מתחילים לשמוע בקשר תחנונים לסיוע, כאשר אין אפשרות מממשית לסייע, חוסר אונים אמיתי.

"אני זוכר בחושך קריאות בקשר 'עוזרים עלינו!', ועוברות מחשבות ותחושות: מוות מקפיא, זה תכף עוד יגיע אלינו... אחד החבר'ה בטנק הסמ"פ, שנפגע ונשרף, היה חבר טוב מהסדיר, בן יחיד להורים ניצולי שואה. אני זוכר את עצמי בחניון בלילה, במצב הזוי, ספק חולם, חושב עליו ועל הוריו. אבי מינץ, איך נפלו גיבורים בחולות הסתם... איבדנו שם די הרבה טנקים. זה לא נראה טוב. המצרים לא ברחו, אלא התחפרו עמוק

אני זוכר את עצמי נכנס לקבלת שבת בחדר האוכל, כל הקיבוץ יושב בשולחנות ארוכים ואני עסוק בשאלות: איך אסתדר? איך אעבור בין השולחנות, כשכולם מסתכלים...?

עוד יותר בחול הדיונות וטווחו לעברנו.

"ביום הרביעי למלחמה נשלחנו ארבעה טנקים לבדוק, אם מישהו שרד מהטנקים שנפגעו באזור דיונות שנקרא חמוטל. טנק אחד לא הניע. נשארנו שלושה. עלינו על מתחם של חטיבה מצרית, שהיה מחופר בחול עם טילים נגד טנקים. הטנק שלי נפגע בפגיעה ישירה. הייתי בצריח. הטיל חדר ועבר דרך הרגל שלי".

מה אתה זוכר מרגע הפציעה?

"אני זוכר את ההלם. את הטלטלה הנוראית בצריח. באופן לא מוסבר נשארתי לעמוד, נאחז ברצון לחיות הפרטי שלי. מיד הבנתי שנפצעתי, ולמרות שבהתחלה לא היו כאבים מוגדרים, זרימת הדם הייתה פראית. החבר'ה בטנק היו די בהלם. החבר אוני מטבעון בדיוק יצא מהטנק לעזור לאחרים, והוא הראשון שהתעשת ועזר לי, בדרך לא דרך, לצאת מהטנק. מהר, בזחילה על דופן הטנק, עשינו חוסם עורקים בשרוך נעליים, על פי התרגולת. אני זוכר שאמרתי לעצמי: למרות אובדן הדם שזרם בכמויות, עדיין אפשר לצאת מזה חי.

"לפתע, בדרך נס, עבר שם קומנדקר של היחידה לאיסוף חללים... אמנם חלל לא הייתי, אבל במצב שנוצר, לא שינה מי הסיע אותך. העבירו אותי אליו, ואז התחילו הכאבים. כאבי תופת.

תוך רבע שעה הגענו לתאג"ד, המרפאה, ושם נתנו לי מורפיום. אני זוכר את ההקלה המיידית ואיתה את התקווה: אני יוצא מזה חי.

"משם, במסוק לרפידים, מסומם ממורפין, תוך כדי שדיברתי עם הטייס, חשבתי לעצמי בהקלה, שלפחות המלחמה הארורה הזאת מאחוריי, שאני ממריא על כנפי ההצלה. הופניתי לניתוח בבית חולים שדה. בכניסה לחדר הניתוח פגשתי את רני שיינהולץ, מרמות מנשה, חבר טוב, פרחח אמיתי עוד 'מהשישייה' בפעוטון עם הניה ורד, המטפלת המסורה שלנו. אני זוכר אותו מבקש ושב ושוב, שיצילו לי את הרגל. משם הטיסו אותי לקפלן להמשך הטיפולים".

השיקום, החזרה לקיבוץ, ארצות הברית

"הייתי בקפלן כחודש עד שהפצעים החלימו. אני זוכר סביבה עוטפת, ביקורים רבים של חברי קיבוץ, התגייסות וחברה מחממת לב של תלמידות יפה־פיות מהעיר רחובות, הליכות ראשונות עם קביים בעזרת גילה הפיזיותרפיסטית, המעודדת הפרטית שלי, תחילתו של שיקום ארוך ומפרך.

"מקפלן עברנו לתל השומר לשיקום. השיקום זכור לטוב. היינו שם כמאה קטועים מכל הסוגים. זו הייתה בועה שהגנה על עצמה בהרבה הומור ציני, שהיה תחליף טוב לעיבוד פסיכולוגי של האובדניים, בשעה שטיפול נפשי עוד היה בחיתוליו. היו שם ביקורים, טיפולים, התאמת פרוטזות. סרטים, הצגות.

"ובינתיים, אני מתחיל לשאול את עצמי, למה אני חוזר? מה אני הולך לעשות? אני חוזר לבוסס בבוץ בהעברת קווים בכותנה? האם זה בכלל אפשרי?

"לא רציתי לעזוב את חממת השיקום. החיים האמיתיים בחוץ נראו אז גדולים עליי. הרגשתי שאני עדיין לא בשל, לא מוכן לחזרה הביתה".

ובכל זאת, איך חזרת? לאן? איך הייתה לך החזרה לקיבוץ?

"בקיבוץ הייתה כמובן המשפחה, שעזרה ותמכה ככל שידעה. לדבר ישירות על רגשות והרגשות היה פחות מקובל, חוץ מאולי אצל מרדכי קאופמן הזכור לי לטוב, כך שהנתינה החומרית הייתה תחליף נגיש יותר. 'כניצול' של שיטת הלינה המשותפת בבית הילדים, החזרה הביתה אל המשפחה הגדולה, הקיבוץ, הייתה חשובה לי אך גם מורכבת. בעצם, חזרתי די אחר, חזרתי על קביים וחשתי מבויש משהו. דאגתי איך אסתדר במציאות חדשה כל כך. אני זוכר את עצמי נכנס לקבלת שבת בחדר האוכל, כל הקיבוץ יושב בשולחנות ארוכים ואני עסוק בשאלות: איך אסתדר? איך אעבור בין השולחנות כשכולם מסתכלים...? כמובן, היה מי שדאג שיהיה לי מקום נוח ושיהיה לי קל לשבת. בכלל הקיבוץ מאוד פרגן. לאורך השיקום אפשרו להורים שלי להיות הרבה מאוד לידי, וכשחזרתי הכינו לי חדר, והייתה לי אפילו סככה לרכב. זכיתי לקבלת פנים מאוד מרגשת, אבל בו בזמן חשתי דאגה מתמדת בקשר לעתיד, איך להיות בן ממשיך אך מוגבל בקיבוץ מתפקד...

"התחלתי לעבוד בארם. היה די כיף בריפוי בעיסוק הזה עם השעונים. הקיבוץ היה אז בסך הכול כפר קטן, אך עדיין אפשר היה להגיע למפגש אנושי ללא פלאפונים, בשעת לילה לכוס קפה אחרי דפיקה חפוזה על הדלת, ביקורים שסייעו לי להמתיק מעט את הבדידות. אוי נוסטלגיה מתוקה שלא תחזור. אחרי איזו תקופה נסעתי לטיול גדול באירופה. כמו שעכשיו נוסעים למזרח אז נסעו לאירופה, קצת בילוי חוויה, קצת בריחה בערבוב. הסתובבתי חצי שנה באירופה עם שלמה ניצן. עברנו ממתנדב למתנדב. אחרי חצי שנה של טיול מדליק חזרנו לקיבוץ. בדיוק נפתחה מכינה באוניברסיטת חיפה, אז נרשמתי והתחלתי ללמוד. בתחילה די חששתי להגיע לאוניברסיטה. איך אלמד? במוסד לא ממש למדתי את כל המקצועות, אז איך אסתדר?"

מה למדת?

"למדתי במכינה ולאחר מכן בבית הספר לעבודה סוציאלית. היום אני יודע להגיד, שהבחירה הזו הייתה חלק מהשיקום שלי. למדתי איך לטפל באחרים כדי גם לטפל בעצמי.

"סיימתי תואר ראשון וחזרתי לקיבוץ, עדיין מתלבט מה לעשות. איך אשתלב בקיבוץ עם עבודה סוציאלית. מצאתי את עצמי אורז מזוודה מוכרת ונוסע לארצות הברית. זה התחיל מהצורך להתאים רגל, כי היו הרבה בעיות עם ההתאמה, בגלל הקטיעה הקצרה. התחלתי בלוס אנג'לס, עיר המלאכים, אצל משפחה מאמצת שהכרתי עוד בישראל. די מהר, בהישרדות מזורזת, מצאתי עבודה במחנה קיץ יהודי, שם קיבלו אותי בנדיבות יוצאת דופן. התמקמתי באזור סן פרנסיסקו ונשארתי שם ללימודים ולעוד חיפוש עצמי".

כמה זמן נשארת בארצות הברית? מה עשית שם?

"בהתחלה למדתי תואר שני בפסיכולוגיה, והמשכתי לדוקטורט בפסיכולוגיה. התחתנתי. התחלתי לעבוד עם חיילים משוחררים שחזרו ממלחמת וייטנאם, ומצאתי את עצמי מעבד, דרכם, גם את הטראומות של הלחימה ושל הפציעה שלי. המרחק מן המלחמה שלי והקירבה למלחמה של אחרים אפשרו לי נגיעה ועיבוד של האובדנים הפרטיים שלי. הריחוק בזמן ובמקום אפשרו לי להתחיל תהליך חשוב כל כך של ריפוי, שכנראה יימשך עד סוף חיי.

"אני זוכר, שכשפרצה מלחמת לבנון, קיבלתי החלטה די מודעת להישאר בארצות הברית. אני זוכר כעס גדול על המדינה

כשפרצה מלחמת לבנון קיבלתי החלטה די מודעת להישאר בארצות הברית. אני זוכר כעס גדול על המדינה ששולחת את בניה אל מותם, או אל פציעתם, במלחמות יזומות, או כמו במלחמת יום כיפור, כאשר היום ברור שניתן היה להגיע להסכם שלום מוקדם יותר

ששולחת את בניה אל מותם או אל פציעתם במלחמות יזומות, או כמו במלחמת יום כיפור, שהיום ברור כי ניתן היה להגיע להסכם שלום מוקדם יותר. 2,650 הרוגים וכ-7,000 פצועים. כמה מיותר.

יחד עם זה הרגשתי חצוי. לא הרגשתי ממש אמריקאי, אבל עוד פחות מכך יש־ראלי, ובאיזשהו מקום המשכתי לחלום על חיים בקיבוץ. הקיבוץ היה ונשאר תמיד עוגן לקשר אנושי, לחיים, אפילו כשנמצאתי פיזית במקום אחר. אכן סי־פור של הפוך על הפוך יהודי ידוע. כך שנה הצטרפה לשנה, ונשארתי בארצות הברית 20 שנה".

מתי חזרת?

"ב-1995, סביב המחלה והמוות של אבא שלי, דוד בן חיים, קיבלתי החלטה מורכבת לחזור. נפרדתי מאשתי ועשיתי עלייה, מאוד לא פשוטה, וחזרתי לקי־בוץ, שהיה עדיין קיבוץ שיתופי. חייתי פה כשנה. מצאתי עבודה ברמב"ם. הכ־רתי את אשתי טניה, אם ילדיי ועברתי לחיפה, שבה אני גר מאז. החזרה לארץ לא הייתה פשוטה. לקח הרבה זמן לע־שות את העלייה, זר לא יבין זאת... לח־זור הביתה, לחצות את קו הרקיע".

בנישואים השניים נולדו לך שני יל־דים. מה ההורות הביאה לחיים שלך בהיבט השיקומי?

"הזוגיות וההורות הן משימה שיקומית מופלאה. באמצעות ההורות והמשפחה התחזק מאוד הביטחון שלי. חלק גדול מהבושה שעדיין חשתי התפוגג בהו־רות. כהורה, למדתי לקבל את עצמי כמו שאני. הילדים שלי, דן ומור, הם היום בני 13, ו-10".

וההווה?

"כיום אני עובד חלקית בבית חו־לים רמב"ם, במחלקה כירורגית, בליווי תהליכים נפשיים של חולים העוברים ניתוחים, בעיקר עקב מחלות כרוניות קשות ולעתים אף סופניות. עד היום אני ממש מתרגש, כאשר אני פוגש חברי קי־בוץ שמגיעים אלינו לטיפול או מצליח לעזור להם. רוב העבודה שלי היום היא מהבית במשרד, כפסיכולוג ומטפל מש־פחתי, דרך קופות החולים.

אני מרגיש מאוד מעורב בעבודה, וממ־שיך להתפתח אישית ומקצועית. המקצוע הטיפולי ממלא אותי. הוא מתאים למוג־בלות הגופנית שלי, ומאפשר לי לתרום לאנשים הסובלים מכאבי גוף ונפש". ■